

Greimo semiotika: *ilgalaikis mokslinis projektas*

Jacques Fontanille

ANOTACIJA

Greimas apibūdino savo semiotiką kaip ilgalaikį mokslinį projektą, pabrėždamas tyrinėjimų tąsą ir siūlydamas semiotikų bendruomenei dalyvauti kolektyvinėje kūryboje. Greimo semiotika yra atvira įvairiems daugiadisciplininiais tyrimams. Semiotikai nepakanka kartoti ankstesnius atradimus ir vien priešintis kintančioms intelektualinėms madoms. Reikia išvelgti semiotinio projekto prasmę šiandienos ir rytdienos pasaulyje. Reikia iš naujo jį apibrėžti ir atsigręžti į pamirštas ar išstumtas problemas.

Esminiai žodžiai: mokslinis projektas, generatyvumas, išraiška, semiozė.

ĮVADAS

Algirdo Juliaus Greimo vieta praėjusio amžiaus 7–8 dešimtmečių prancūzų struktūralizmo kraštovaizdyje yra išskirtinė. Šiomet karštai ir jausmingai švenčiame šimtąjį jo gimtadienį. Visi drauge pasistengėme, kad šios išskilmės būtų vertos jo intelektualinio autoriteto ir tos meilės, kurią jam jaučiame: didžiuojamės pasiekę, kad Greimo šimtmetį, švenčiamą visame pasaulyje, ėmėsi globoti UNESCO ir kad jis buvo įrašytas į 2017 m. UNESCO minimų datų kalendorių.

Greimo šimtmetis švenčiamas struktūralizmo kontekste: šis intelektualinis sąjūdis 1960–1980 m. turėjo didžiulį pasisėkimą: net

Prancūzijos futbolo rinktinės treneris skelbė rėmęsis „struktūralistine“ žaidimo strategija. Šiandien struktūralizmas priklauso idėjų istorijai drauge su tais, kurie, kaip Greimas, apvaisino jį patvariausiaisiais metodais ir teorijomis. Kadangi neįmanoma švęsti abstrakcijų sukakčių, minimos asmenybių sukaktys: Roland'o Barthes'o, Claude'o Lévi-Strausso, Michelio Foucault, Jacques'o Lacano, Gilles'io Deleuze'o – šie mąstytojai, nors patys savęs nevadino struktūralistais, yra žymiausi liudytojai XX a. antrąją pusę simbolizuojančios mąstymo krypties.

Greimas niekada nesiekė žiniasklaidos pripažinimo. Bet visi sutaria, kad jis, analizuodamas reikšmę, nuosekliausiai ir tam tikrais atžvilgiais radikaliausiai įgyvendino struktūralizmo principus ir metodus. Jis taip pat pagrindė vieną iš dviejų didžiųjų struktūrinės ir generatyvinės semiotikos krypčių, keldamas klausimą, kaip prasmė atsiranda ir modeliuoja mūsų suvokiamą pasaulį. Ši semiotika pasklido ir tebegyvuoja įvairiuose kraštuose. Greimo semiotika nebuvo ir šiandien nėra struktūrinės kalbotyros variantas. Ši semiotika nuo pat pradžių, nuo 1966 m. išleistos *Struktūrinės semantikos*, yra mokslinis projektas, inspiruotas fenomenologijos, antropologijos bei kalbų teorijos ir siekiantis aptarti visas prasmės raiškas.

Nuo *Struktūrinės semantikos* (1966) iki *Pasijų semiotikos* (1991) Greimo kelio kryptį nužymi darbai, suteikę tyrėjams būtiniausius instrumentus: *Apie prasmę* (1970) ir *Apie prasmę II* (1983), *Semiotika ir socialiniai mokslai* (1976), *Semiotika, aiškinamasis kalbų teorijos žodynas* (drauge su Josephu Courtésu, 1979). Lygia greta su šiuo plataus masto teoriniu užmoju Greimas dirbo kaip leksikologas: savo kelio pradžioje išleido senosios prancūzų kalbos žodyną, o kelio pabaigoje – Renesanso laikų prancūzų kalbos žodyną. Abiem darbais tebesinaudojama Prancūzijoje, bet jie su jo semiotiniu projektu nesusiję.

Gimęs Tuloje (Rusijoje) 1917 m., prasidėjus Antrajam pasauliniam karui per kelis mėnesius pašauktas į tris skirtingas armijas – Lietuvos, nacistinę ir Raudonąją, buvęs teisės studentas, paviliotas Prancūzijos, 1948 m. Sorbonoje apsigina disertaciją apie mados žodyną 1830 m. Dėstytojauja Aleksandrijoje, kur susidraugauja su Roland'u Barthes'u. Jie dalijasi vienas su kitu tuo, ką sužino skaitydami danų kalbininką Louis Hjelmslevą (Greimas)

ir prancūzų fenomenologą Maurice'ą Merleau-Ponty (Barthes'as). Po kelerių metų dėstymo Ankaroje Greimas grįžta į Prancūziją, išrenkamas Puatjė universiteto profesoriumi, vadovauja semantikos seminarui Henri Poincaré instituto Normalioje aukštojoje mokykloje, kur dirba Claude'as Lévi-Straussas, jo pritarimu tampa Praktinės aukštųjų studijų mokyklos (*Ecole pratique des hautes études* – EPHE) VI sekcijos profesoriumi, kur, mokyklai tapus Aukštųjų visuomenės mokslų studijų mokykla (*Ecole des hautes études en sciences sociales* – EHESS), dirba visą gyvenimą.

Tuo metu išplėtojami pagrindiniai modeliai, laidavę semiotinės teorijos sėkmę: elementarioji reikšmės struktūra ir semiotinis kvadratas, visuotinė naratyvumo teorija (pasipasakoja pati prasmė), jausiškumo ir estezės teorija ir generatyvinis reikšmės takas. Daugelis šių modelių buvo pritaikyti įvairiuose socialiniuose baruose: švietime, psichoterapijoje, rinkodaroje, architektūroje ir urbanistikoje, dizaine ir pan.

Apie jo seminarą telkiasi dirbtuvės ir tyrėjų grupės, įdarbinančios semiotiką įvairiose srityse: literatūroje, politikoje, vaizdinėje raiškoje, psichoanalizėje, architektūroje. Ši kolektyvinė dinamika buvo vaisinga: Greimas yra vienas iš retų struktūralistų, sukūrusių patvarią mokyklą, jo pasekėjai šiandien toliau plėtoja ir perkuria semiotiką visame pasaulyje.

Šiuo metu semiotika, greta socialinių diskursų tyrinėjimo, yra nusiteikusi savo analizės ir galvojimo būdais padėti suvokti didžiuosius visuomeninius XXI a. iššūkius, tokius kaip klimato kaita, šiuolaikinė migracijos problematika, sveikatos ir švietimo problemos. Šios naujos tyrimo sritys skatina semiotiką atnaujinti dialogą su kitomis humanitarinių ir socialinių mokslų disciplinomis.

STRATEGINIS MODELIS: BENDROJI REIKŠMĖS TEORIJA IR GENERATYVINIS PRINCIPAS VYKDANT TARPTAUTINĘ ILGALAIKIŲ TYRIMŲ PROGRAMĄ

Šiais jubiliejiniais metais norėčiau pabrėžti tai, kuo ypatingas Greimo tyrimų metodas, leidęs parengti ilgalaikę programą, kurioje dalyvauja jo bendradarbiai ir buvę studentai iš visų pasaulio

kraštų. Šis metodas įgalino jo semiotiką tapti tarptautine Mokykla, visame pasaulyje pripažintu metodu, tris dešimtmečius trukusia ieškojimų programa, kuri tęsiama iki dabar. Kelti bendrosios reikšmės klausimą, vadinasi, siūlyti modelį, kuris gali būti panaudotas ir žodiniuose, ir vizualiniuose, ir audiovizualiniuose, ir praktiniuose, ir kitokiuose dariniuose. *Struktūrinė semantika*, nagrinėdama daugiausia žodinę produkciją, jau parengia vietą socialinėms praktikoms ir kitoms išraiškos formoms.

Greimo metodas, viena vertus, grindžiamas bendrąja reikšmės teorija, kita vertus – specifiniu jo reikšmės teorijos principu – *generatyviniu principu*. Generatyvinis takas, greta semiotinio kvadrato ir aktantinių struktūrų, yra vienas iš trijų Greimo semiotikos ramsčių, bent jau jos „klasikinės“ versijos, pateiktos ir apibrėžtos dviejuose *Aiškinamojo semiotikos žodyno* tomuose. Tačiau jo statusas ir funkcijos visiškai skiriasi nuo anų dviejų, nes jis juos abudu aprėpia.

Generatyvumo sąvoka buvo madinga 7-8 dešimtmetyje. Ją Jungtinėse Amerikos Valstijose įvedė Noamas Chomsky's, kad parodytų kalbos sistemos galimybę generuoti daugybę naujų pasakymų. Remiantis nedaugelio taisyklių visetu, buvo siekiama paaiškinti, kaip bet kurią akimirką gali būti sukurta begalybė įvairių sakinių.

Greimo generatyvumas siūlo visuotinę teorijos „principą“ ir šiuo atžvilgiu nurodo visų teorijos sąvokinių komponentų savitarpio apibrėžimų ir sąveikos plotmę, o drauge ir ilgalaikių ieškojimų programą. Daugelis semiotikų, kurie remiasi Greimu, sako nebesinaudojantys generatyviniu taku, ir iš tiesų daug kas jį retai beprisimena. Tokį užmaršumą nesunku suprasti, nes generatyvinis takas nėra „įnagis“, kuriuo naudojamosi. Generatyvinis takas yra semiotinę metakalbą priimanti ir tvarkanti struktūra ir puikus didaktinis instrumentas pateikiant įvairius semiotinės teorijos modelius.

Beje, aš prisimenu, kad daugelis jaunų tyrėjų, brendusių Greimui artimoje kalbotyros aplinkoje, kurie, kaip ir aš, atrado generatyvinę Chomsky'o gramatiką anksčiau negu generatyvinę Greimo semiotiką (jas abi skyrė 10 ar 15 metų), buvo apžavėti Greimo iššūkiu: kaip generatyvinė gramatika buvo drauge struktūrinės kalbotyros pratęsimas ir peržengimas, taip ir generatyvinė Greimo se-

miotika mums atrodė lyg entuziastingas pažadas pratęsti ir peržengti 7 dešimtmečio leksikologiją ir struktūrinę semantiką.

GYLIO „METAFORA“ – TEORINIS PRINCIPAS IR TYRIMŲ PROGRAMOS VEDLYS

Generatyvinis principas, grindžiamas giliųjų ir paviršiaus struktūrų perskyra, leidžia išskirti analizės lygmenis. Didžiausia to nauda yra kiekvieno teorijos komponento sustruktūrinimas. Konkrečioje analizėje turime atsižvelgti į daugybę komponentų, o išryškindami skirtingo gilumo lygmenis galime sumažinti komponentų skaičių kiekviename lygmenyje.

Reikia prisiminti Greimo argumentaciją, pateiktą jo pamatiniame veikalė *Struktūrinė semantika*. Tai argumentas, įteisintis dėmesio sutelkimą ties „semantiniais mikrouniversumais“. Pirmiausia jis iš karto pasiūlo „juslinį suvokimą laikyti ta nekalbine plotme, kurioje vyksta reikšmės pagava“. Šios nuostatos įtvirtinimas, remiantis Merleau-Ponty autoritetu, reiškia, kad reikšminiai pertūriškai yra mūsų suvokimo veiklos rezultatas, t. y. priklauso nuo to, kaip mes patiriame juslinių savybių pasaulį. Vadinas, reikšmės suvokimo pagavos sąlygos priklauso nuo bendrojo suvokimo sąlygų ir apribojimų.

Greimas stengiasi patikslinti, kokiomis aplinkybėmis įmanoma suvokti visus reikšmės universumą sudarančius elementus (jis kalba apie sinchroninį suvokimą). Remiamasi fenomenologine samprata, pagal kurią suvokėjui neįmanoma aprėpti viso semantinio universumo. Priešingai, vienu sykiu galima suvokti semantinius mikrouniversumus, atsiskleidžiančius nedidele naratyvine scena, jos predikatu ir aktantais. Taigi esama prasmės universumo segmentų, kurie gali būti betarpiškai suvokti, įsiminti ir išgyventi.

Suvokdamas reikšmę kaip prasmės praturtinimo taką pereinant iš vieno matmens į kitą, iš vieno interpretacijos lygmens į kitą, Greimas atsižvelgia į sinchroninio suvokimo apribojimus: sinchroniškai vienu metu galima suvokti tik nedaugelį komponentų ir pertrūkių, tačiau įmanoma rinktis tarp dviejų ar daugelio susijusių interpretacijų. Taigi, kad suprastume, kaip konstruojamas generatyvinis reikšmės takas, pakanka išdėstyti šias skirtingas interpreta-

cijas lygmenimis – nuo giliausių iki tiesiogiai stebimų ženklų paviršiaus.

Antai kai Vladimiras Proppas pateikia „paplokščią“ rusų liaudies pasakų veikėjų vaidmenų ir funkcijų tipologiją, jis priskaičiuoja trisdešimt vaidmenų. Tačiau jei išskiriame, kaip tai daro Greimas, keletą analizės lygmenų, turime keturis ar penkis sprendimus naratyvinėms transformacijoms, keturis ar šešis sprendimus naratyviniams vaidmenims ir ketvertą ar penketą naratyvinių modalumų (norėti, mokėti, galėti, privalėti, tikėti) ir t. t. Šiuo atveju aiškiai matyti, kaip „dirba“ naratyvinė teorija: veikdama sudėtį ji padidina analizės lygmenų skaičių ir sumažina elementų ir kategorijų skaičių kiekviename lygmenyje. Tai leidžia kiekviename lygmenyje išskirti homogenišką „standų branduolį“, kurį galima atskirai tyrinėti ir pagilinti.

ILGALAIKIS MOKSLINIS PROJEKTAS

Greimas apibūdino savo semiotiką kaip „mokslinį projektą“ (*Aiškinamasis semiotikos žodynas*, p. III) nenorėdamas, kad ji būtų laikoma „užbaigtu mokslu“, pabrėždamas tyrinėjimų tąsą ir netiesiogiai siūlydamas semiotikų bendruomenei dalyvauti daug laiko ir pastangų reikalaujančioje kolektyvinėje kūryboje.

Iš pat pradžių bendradarbiauti kuriant bendrąją reikšmės teoriją buvo kviečiami literatai, vizualiųjų menų tyrėjai, muzikologai, teatrologai, televizijos ir kino, reklamos, architektūros, cirko ir t. t. specialistai. Sykiu, kaip jai ir pridera, Greimo semiotika kreipėsi į įvairias daugiadisciplininių tyrimų grupes visame pasaulyje. Po to buvo numatyta ištisa virtinė spęstinių nevienodos svarbos tarpusavyje susijusių problemų, kurias buvo galima priskirti įvairiems vienos grupės nariams ar išdėstyti laiko sekoje (pavyzdžiui, aš pats dešimt metų domėjausi kognityviniu matmeniu, o po to dar dešimtmetį pasijų matmeniu).

Kalbant apie Greimo indėlį į projektuojamą teoriją, pirmiausia turbūt kyla klausimas, kaip paaiškinti jo sukurtos semiotikos stebinantį tvarumą daugelyje pasaulio šalių. Bet kurią teorijos problemine vietą iš tiesų galima tyrinėti atskirai, kaip atitinkančią vieną homogenišką kategoriją ir vieną specifinės būties būdą; o perėjimą iš vieno lygmens į kitą galima programuoti: taigi viena po kitos

nagrinėjamos skirtingos imanentiškumo plotmės tampa ilgalaikė tyrimo programa.

Ši generatyvinio tako ypatybė atsiskleidžia ne tik *a posteriori* aiškinantis, kaip ja naudojosi Greimas ir jo grupė, nuolatos vairuodami semiotinius tyrimus. Ji tiesiogiai priklauso nuo pamatinės taisyklės to, ką Greimas vadino semiotine raiška, t. y. perėjimo į konkrečiai atpažįstamą „ženklų plotmę“. Semiotikos žodyno straipsnyje *manifestation* Greimas ir Courtéas apibūdina semiotinę raišką kaip tokį momentą, kai pasirodo atpažįstami ir interpretacijai prieinami ženklai, t. y. kaip proveržį generatyviniame take:

Išskiriami skirtingo gylio lygmenys yra atskirai paimtų kiekvienos iš dvejų kalbos plotmių (išraiškos ir turinio) imanentinės struktūros artikuliacijos, nubrėžiančios jų generatyvinį taką; raiška, priešingai, yra nuotykis, proveržis ir nukrypimas, priverčiantis vieną ar kitą šio tako instanciją pereiti į ženklų plotmę. (p. 220, 4 paragrafas)

Greimas dar patikslina, kad tas pat pasakytina ir apie metakalbinę semiotiko raišką, t. y. analizės ir komentaro diskursą. Kitaip tariant, raiškos taisyklė galioja semiotiko analizės praktikai kaip bet kuriai kitai sakymo formai:

Kai kalbininkas analizuoja giliąsias struktūras ir nori jas perteikti pasitelkdamas kurią nors reprezentacijos sistemą, jis stabteli, užstoirtina tam tikrą generatyvinio tako momentą ir [naudodamasis savo metakalba] pereina į imanentinių struktūrų raišką. (Ten pat)

Tai būtent ir verčia skirtingus generatyvinio tako lygmenis vertinti kaip analizės ir metakalbos kūrimo programos lygmenis. Tyrimų programavimas, vadovaujantis generatyviniu taku, nėra paprastas naudojimas teorijos matmenimis, net ne praktinis ir sumanus jų pakeitimas: jis kyla iš pačios šių teorinių rėmų sampratos.

Šiėdu pamatiniai pasirinkimai – bendroji reikšmės teorija ir generatyviniai teorijos rėmai – padeda suprasti, kodėl Greimas susilaukė pasekėjų ir tyrimo bendradarbių visame pasaulyje: kiekvienas atvykdavo į Greimo seminarą su savo specialybės patirtimi, ją sugretindavo su bendrąja teorija, pasirinkdavo tinkamą jo specialybei modelį, grįždavo į savo šalį ir ten savo ruožtu plėtojo Greimo semiotiką. Po šių kelionių ten ir atgal Italijoje, Prancūzijoje, Brazilijoje, Meksikoje, Korejoje, Maroke ir kitose šalyse, kur prigijo Greimo semiotika, šiandien subrendo trečioji tyrėjų karta: tai studentai

tų dėstytojų, kurie rašė disertacijas vadovaujami buvusių Greimo studentų.

SEMIOTINIO PROJEKTO PERKŪRIMAS

Semiologinis projektas ir dialogas su kitais „prasmės mokslais“

Semiologinis projektas pačia savo prigimtimi buvo *daugiadisciplininis* ir *tarpdisciplininis*: „daugiadisciplininis“, nes rėmėsi principine nuostata, kad kiekvienos disciplinos sritis (sociologija, antropologija, psichologija ir psichoanalizė, filosofija, kalbotyra ir t. t.) vadovaujasi savo pačios semiologija; „tarpdisciplininis“, nes tam, kad būtų įmanomas šių įvairių sričių dialogas, reikėjo sudaryti bendrų sąvokų ir metodologijų visetą, parengti visuotinį modelį kaip atramą semiologiniam projektui, priimtina visiems – humanitariniams ir socialiniams – prasmės mokslams. 7 dešimtmetyje Prancūzijos humanitariniai ir socialiniai mokslai kūrėsi ir plėtojosi nutoldami nuo senosios humanistikos. Vyko arši kova tarp Antikos specialistų Sorbonos profesorių ir „struktūralistų“, dėstytojų kitur: Paryžiaus priemiestyje ar provincijoje, kalbotyros, sociologijos arba etnologijos departamentuose. Ir nuotolis vis didėjo, antropologijai atskleidus žmonių bendruomenių įvairovę ir paradžius, kad tas vienintelis europinis ir antikinis modelis, kurį pripažino klasikinė humanistika, yra nepakankamas. Trumpai tariant, visiems šiems naujiems humanitariniams mokslams reikėjo bendros atramos, dėl kurios varžėsi filosofija ir semiotika. Greimas ryžtingai nusprendė, kad tai turi būti semiotika, laikanti save universaliu prasmės teorijos socialiniuose moksluose metodu ir jų dialogo skatintoju.

Šiandien tarpdisciplininių programų plėtojimas priklauso dar ir nuo kitų veiksmų: rengiant programas, sprendžiančias globalias problemas (pavyzdžiui, pasaulinės energetikos politikos pokyčius), būtina bendradarbiauti visoms disciplinoms, kad būtų sukurti patikimi ir visapusiški aiškinamieji modeliai. Kiekvienos srities disciplina, taip pat ir semiotika, turėtų klausti ne to, ar ji, tokia, kokia yra šiandien, jau turi atsakymą, o to, kaip ir kuria kryptimi ji privalėtų vystytis, kad galėtų parengti relevantiškus atsakymus, kuriuos būtų galima palyginti su kitų disciplinų atsakymais. Štai

kodėl šiandien būtina neatidėliojant atsigręžti į praktikų semiotiką ir į gyvenimo formų bei stilių semiotiką, kad visa semiotika įstengtų prisidėti prie tokių tarpdisciplininių programų.

Pasikeitęs pasaulis

Mokslinis projektas gimsta socialiniame, ekonominiame, politiniame ir intelektualiniame kontekste. Nuo viso šio konteksto priklauso, ko visuomenė laukia iš mokslo ir koku mastu moksliniai projektai yra pasirengę atsiliepti į jos lūkesčius. Šiandien, kaip ir pokarinėje Europoje, kai kilo struktūralistinis sąjūdis, iš humanitarinių mokslų daug tikimasi. Ar semiotika yra pajėgi atsakyti į jai užduodamus klausimus?

Tuo metu, kai Barthes'as ir Greimas atėjo į Aukštųjų visuomenės mokslų studijų mokyklą Paryžiuje, jie stengėsi atsiliepti į dvejopus lūkesčius, kuriuos žadino a) naujojo humanizmo įsitvirtinimas po to, kai Antrasis pasaulinis karas ir holokaustas paneigė žmogiškąsias vertybes ir kai atrodė, kad ilgam įsigalėjo šaltasis karas; b) kritinio metodo paplitimas kaip atsakas į naujovišką socioekonominių ir kultūrinių Vakarų pasaulio funkcionavimą šiapus ir anapus Atlanto, vykdamą „Maršalo planą“, padovanojusį Europai „tris šlovingus dešimtmečius“.

Reikėjo atkurti karo suniokotą Europos ekonomiką, išlaikyti kapitalistinę ekonomiką, trikdomą sovietinio poveikio, įveikti priešinimąsi masiškai paplitusiems amerikietiškiems, o vėliau ir europiniams, amerikietišκών investicijų palaikomiems, vartojimo produktams. Šioje pasaulinės pusiausvyros atkūrimo strategijoje socialinis ir kultūrinis pritarimas buvo neatsiejamas nuo to, kas imta vadinti vartotojų visuomene. Visuotinis pritarimas reiškėsi masiniu ir neginčytinu medžiaginių ir nemedžiaginių gėrybių vartojimu. Socialiniai mokslai (antropologija, sociologija, filosofija ir būtent semiotologija) ėmėsi iš naujo apmąstyti, viena vertus, visuomenių ir individų, kita vertus, medžiaginių ir nemedžiaginių gėrybių santykį, taip pat iš naujo apmąstyti žmogaus vietą pažinimo kelyje.

Šia prasme Lévi-Strausso antropologinė teorija, pateikusi medžiaginių ir nemedžiaginių gėrybių mainų ir perdavimo teoriją, buvo pirmasis atsakymas. Greimo naratyvinėje teorijoje ta pačia kryptimi kreipia nuolatinis klausinėjimas apie naratyvume slypinčias vertes. Neatsitiktinai didžiausio pasisėkimo ir neblėstančio

atgarsio susilaukusi Barthes'o knyga *Mitologijos* pasiūlė kritinį metodą šiems svarstymams. Semiotiniai tyrimai struktūralizmo laikais buvo atsakas į ano meto klausimus, į poreikį kritinio metodo, kuris padėtų suprasti, kokiais aksiologiniais ir ideologiniais pagrindais rėmėsi besąlyginis pritarimas tam, kas tada buvo vadinama vartotojų visuomene.

Taigi perkurti mokslinį semiotikos projektą, vadinasi, užklausti, a) kokie yra tie nauji probleminiai akiračiai, kuriuose šiandien keliami klausimai humanitariniams mokslams, ir b) kokios problemos turėtų būti pirmiausiai svarstomos semiotikų darbuose, kad jie taptų atsaku į šiuos klausimus?

Atsakyti į šiuolaikinius iššūkius

Pirmiausia, jei norima, kad į humanitarinius mokslus ir semiotiką, vertinant poreikius ir lūkesčius, būtų rimtai atsižvelgiama, reikia, kad šis vertinimas remtųsi kokybiniais žmogaus būties aspektais, o ne tik BVP! Šie kokybiniai aspektai: pritarimas, pasitikėjimas, asmeninis išsipildymo jausmas, esamų ar numatomų permainų išgyvenimas, individualus ir kolektyvinis prisitaikymas ar dalyvavimas pokyčiuose, to pasekmės emociniam gyvenimui – tai vis klausimai, tiesiogiai dominantys semiotiką, bent jau tą, kurią sukūrė Greimas, ir šiai analizei ji turi jau išbandytus modelius.

Po to, jei semiotika nori paveikti pačias dalykų ištakas, o ne tik aiškinti tai, kas jau įvyko, ji turi domėtis, kaip pasirenkama ir kaip priimami sprendimai: kad suprastų, kas lemia ir modifikuoja poelgius – ir individualioje, ir kolektyvinėje plotmėje, ypač tada, kai jie atrodo iracionalūs arba nemotyvuoti, kad suprastų pažiūrų formavimo ir suderinimo svertus. Tačiau to nepakanka, būtina taip pat prisidėti kuriant viešo sprendimo modelius, stengtis analizuoti prieštaravimus ir visus kolektyvinio ir/arba viešo sprendimo emocinius bei pasijinius veiksnius. Semiotika yra pajėgi kelti tokius klausimus.

Tačiau yra ir specifiskesnių iššūkių, skatinančių bendradarbiauti su kitais mokslais, tik reikia, kad semiotikai aiškiai ir atvirai apibėrėtų galimą savo indėlį: pavyzdžiui, naujų bendruomeninio būvio formų, susijusių su visuomenės senėjimu ir su senjorų gyvenimo pertvarkymu, iššūkis, taip pat socialinės integracijos iššūkis, išryš-

kėjęs tyrinėjant švietimą. Semiotinių praktikų ir gyvenimo formų tyrimai gali padėti į juos atsakyti.

Taip pat esama nuolatinių klausimų, kurie būdingi visiems laikams, bet XXI a. dėl globalizacijos tampa itin opūs. Santykis su kultūros paveldu ir jo išsaugojimas yra ne tik techniniai ir ekonominiai klausimai, nes nėra reikalo saugoti paveldą, kurio gyventojai nebesupranta, kurio rūšys ir žanrai yra pamiršti ir kurio skaitymo kodai nebeaprekinami. Arba, tarkim, kai domimasi saugumu ir rizika, nepakanka įsivaizduoti prevencijos, priežiūros ir globos sistemas: dar reikia žinoti, ką saugoti, nes saugoma tik tai, kam priskiriama vertė! Saugumas ir rizikos prevencija pirmiausia siejasi su vertėmis ir aksiologiniu pasirinkimu. Abiem atvejais semiotikos vaidmuo gali būti esminis.

KODA

Mokslinis Greimo projektas tapo iššūkiu naujoms semiotikų kartoms. Semiotika negali amžinai likti tokia pati. Nepakanka kartoti ankstesnius atradimus ir vien priešintis kintančioms intelektualinėms madoms. Reikia įžvelgti šio projekto prasmę šiandienos ir rytdienos pasaulyje. Reikia iš naujo jį apibrėžti ir atsigręžti į pamirštas ar išstumtas problemas.

Iš prancūzų kalbos vertė KĘSTUTIS NASTOPKA

Versta iš rankraščio

Griežtesnis ir detalesnis straipsnio variantas išspausdintas žurnale *Semiotica*: Jacques Fontanille, „La sémiotique de Greimas: un projet scientifique de long terme“, p. 91-110.

RÉSUMÉ

La sémiotique de Greimas : un projet scientifique de long terme

Jacques Fontanille

Greimas définissait sa sémiotique comme un « projet scientifique », mettant ainsi l'accent sur une construction en cours. Il nous faut donc comprendre pourquoi elle se présente comme un programme ouvert dans de multiples directions. La sémiotique de Greimas définit une série de problèmes à traiter, et pose des jalons au très long terme. Greimas lui-même ne traite qu'une partie de ces problèmes, et les autres restent en attente des réponses que ses successeurs peuvent apporter. Dans cette perspective, il avait lui-même encouragé ses collaborateurs à se répartir les différentes voies ouvertes dans son programme. Ces différentes évolutions sont connues : la sémiotique subjectale, la sémiotique tensive, la sémiotique morpho-dynamique, la sociosémiotique, la sémiotique de la perception, notamment. Il est donc possible aujourd'hui d'évaluer les effets de ces parcours de recherche. Mais de nombreux problèmes restent encore ouverts : le parcours génératif de l'expression, la diversité, les conditions et l'instabilité des sémioses, le dialogue avec les autres « sciences du sens ». Et enfin, le projet lui-même doit être reconfiguré et mis à jour sous toutes les dimensions de son ancrage dans le monde d'aujourd'hui, près de soixante ans après sa conception.

Mots - clés : projet scientifique, générativité, expression, sémiose.